میراث

معرفی تمبری که موجب تولد نظم در ارتباطات جهانی شد

وقتی یک پنی معنای تازه‌ای یافت

زهرا زنگنه | چند خط نامه روی کاغذی که در پاکتی قرار می‌گرفت و قرار بود به مقصدی برسد که کیلومترها از مبدأ آن فاصله داشت. تا همین ۲۰۰ سال قبل و پیش از اختراع فناوری‌های مختلف ارتباطی، این تنها راه ارتباطی میان انسان‌ها بود. مسیر ارتباطی که پرهزینه و البته نامطمئن بود؛ اما روشن شدن جرقه‌ای در ذهن یک انگلیسی، انقلابی خاموش را رقم زد که جهان را بی‌هیاهو به‌هم پیوند می‌زد؛ نخستین تمبر رسمی دنیا که یک پنی سیاه نام گرفت و روی پاکت‌های سفید نامه نشست. امروز یکی از نسخه‌های کمیاب این تمبر تاریخی در گنجینه تمبر موزه آستان قدس رضوی نگهداری می‌شود؛ جایی که تاریخ و جغرافیای گذشته در سکوت و پترین‌هایش نفس می‌کشد. همزمان با ۱۷ مهر ماه، روز جهانی پست به معرفی این تمبر می‌پردازیم.

■ارزه‌های شاهی تا پیک‌های مصری

شاید پست در زندگی امروز ما ساده و پیش‌پاافتاده به نظر برسد، اما در روزگارانی نه‌چندان دور، یکی از مهم‌ترین معضلات زندگی بشر یعنی برقراری ارتباط منظم و مطمئن را حل کرد. انسان‌ها همیشه در پی برقراری ارتباط با یکدیگر بودند و در طول تاریخ به‌تدریج روش‌های منظم‌تری برای ارسال پیام‌ها پدید آوردند. گفته می‌شود مصریان باستان مبدع آن بودند، تقریباً ۴هزار سال پیش از میلاد؛ زمانی که پیک‌ها با سرعتی باورنکردنی در سراسر قلمرو فرعون‌ها، پیام‌های سلطنتی را به مقصد می‌رساندند. این سیستم ابتدایی، زمینه‌ای برای ایجاد یک سیستم پستی منظم و جهانی در آینده بود.

در دوران هخامنشیان، داریوش اول تصمیم گرفت به‌جای اتکای صرف به پیام‌های دستی، یک شبکه گسترده از ایستگاه‌های پستی در قلمرو بزرگ خود بسازد. او راه‌های شاهی را ایجاد کرد تا پیام‌ها با استفاده از پیک‌ها، سریع‌تر و دقیق‌تر منتقل شوند. روم باستان هم در مسیر مشابهی حرکت کرد. پیک‌ها از ایستگاهی به ایستگاه دیگر می‌دویدند و اخبار را در سراسر امپراتوری می‌چرخاندند. آن روزها، پست هنوز به عنوان یک ابزار سلطنتی محسوب می‌شد و در خدمت قدرت‌های سیاسی بود.

این تلاش‌ها، همه پیش‌زمینه‌هایی بودند برای دنیای مدرنی که بعدها پست به یکی از ارکان اساسی ارتباطات تبدیل می‌شد؛ چراکه جوانه‌های یک سیستم جهانی ارتباط پستی در حال رویش بود.

■یک پنی، هزینه ورود به دنیای ارتباطات

در قرن هجدهم، جهان در آستانه دگرگونی‌های بزرگی قرار داشت و نیاز به برقراری ارتباطات میان مردم، بیش از هر زمان دیگری احساس می‌شد. نامه‌ها و پیام‌ها از مبدأ، راهی مقصد می‌شدند، اما این سفر طاقت‌فرسا و طولانی همیشه به سرانجام نمی‌رسید. فرایندی پرهزینه و پیچیده که برای قشر خاصی از جامعه در دسترس بود و بسیاری از کسانی که در روستاها و مناطق دورافتاده زندگی می‌کردند، هنوز از آن بی‌بهره بودند.

به تدریج ارسال نامه برای مردم عادی هم میسر شد اما معضل دیگری وجود داشت: مسئول پرداخت هزینه پست مشخص نبود و گاهی نه گیرنده و نه فرستنده وجه آن را پرداخت نمی‌کردند. در این شرایط کمتر کسی تصور می‌کرد با طراحی یک ورق کوچک کاغذی این مشکل حل شود.

سر رولند هیل فردی بود که این راه‌حل را پیشنهاد داد و با ابداع نخستین تمبر پستی منجر به راه‌اندازی نظام پستی مدرنی در جهان شد. درواقع ما وارد این تمبر به سیستم پستی انگلیس، دنیا وارد عصر جدیدی از ارتباطات شد. یک پنی، هزینه‌ای بود که پیش از ارسال نامه باید پرداخت می‌شد. این ابتکار ساده، اما شگرف، تحولی بنیادین در سیستم پستی به وجود آورد. حالا دیگر فرستنده و گیرنده می‌توانستند از یک سیستم یکپارچه و پیش‌بینی‌پذیر استفاده کنند. تمبر، علاوه بر اینکه هزینه‌ها را مدیریت می‌کرد، سبب شد سیستم پستی نه تنها سریع‌تر بلکه برای همگان دسترس‌پذیر شود؛ چراکه ایده ارسال نامه‌ها با هزینه پیش‌پرداخت، مانند دروازه‌ای بود که به همه مردم جهان اجازه می‌داد در عرصه ارتباطات به‌طور یکسان شرکت کنند.

■کاغذ سیاهی که راه‌های ارتباطی را روشن کرد

تمبر یک پنی سیاه، اگرچه تنها یک قطعه کاغذ کوچک بود، اما به‌طور شگفت‌انگیزی نقش کلیدی در تاریخ ارتباطات ایفا کرد. این تمبر که سال ۱۸۴۰ در انگلستان منتشر شد، نخستین نشانه از انقلابی بزرگ در دنیای پست بود. این تمبر نه تنها به‌عنوان نخستین تمبر پستی شناخته می‌شود، بلکه به نقطه شروعی برای تحول سیستم پست جهانی تبدیل شده است.

پیش از آن، ارسال نامه‌ها به‌واسطه هزینه‌های سنگین و روش‌های پیچیده، بیشتر متعلق به طبقات خاص بود، اما با معرفی این تمبر، همه به یکباره به یک سیستم پستی یکسان دسترسی پیدا کردند. یک پنی، نه تنها هزینه ارسال نامه‌ها را معین می‌کرد، بلکه شکلی جدید از عدالت را در دنیای ارتباطات برقرار کرد.

واژه «پنی» روی این تمبر و رنگ سیاه آن، نام پنی سیاه «Penny Black» را به این تمبر داد. طراحی آن، با تصویر ملکه ویکتوریا و رنگ مشکی ساده، جذابیت خاصی داشت؛ ظاهری ساده اما پر از معنا. تعداد قطعات منتشرشده تمبر «پنی سیاه» ۶۸ میلیون و ۸۰۸ هزار عدد بوده و استفاده از آن بیش از یک سال ادامه داشته است. در برابر استفاده از پنی سیاه به فرستنده این اجازه داده می‌شد که نامه‌ای با حجم (حدود ۱۴ گرم) را بدون در نظر گرفتن بُعد مسافت و موارد غیره به مقصد دلخواه ارسال کند.

ایده‌هایی مشابه طراحی پنی سیاه به عنوان نخستین تمبر جسباندنی در همان زمان حداقل در کشورهایی چون امپراتوری اتریش، سوئد و احتمالاً یونان پیشنهاد شد اما نکته جالب اینجاست چون انگلیسی‌ها نخستین تمبر پستی جهان را ابداع کردند، هنوز هم تمامی تمبرهای این کشور تنها تمبرهایی هستند که بدون نام کشور روی آن‌ها چاپ می‌شوند. امروز، تمبر یک پنی سیاه نه تنها در دنیای کلکسیونرها گرانبهاست، بلکه یادآور نقطه‌ای در تاریخ است که ارتباطات جهانی آغاز شد.

■نخستین زبان پستی جهان در گنجینه پستی آستان قدس رضوی

در گنجینه تمبر، سکه و اسکناس موزه آستان قدس رضوی، نمونه‌ای از این نوع تمبر نادر نگهداری می‌شود که در معرض دید عموم قرار دارد. موزه تمبر آستان قدس رضوی، مکانی است که هر بازدیدکننده‌ای را به سفری در دل تاریخ ارتباطات می‌برد. این موزه که در حرم مطهر امام رضا(ع) قرار دارد، مجموعه‌ای از تمبرهای نادر و تاریخی را به نمایش می‌گذارد که نه‌تنها تاریخ پست ایران، بلکه روایتگر تحولات جهانی در دنیای ارتباطات است. مجموعه‌ای خاص که شامل تمبرهای اولیه ایران و جهان و نمونه‌های ارزشمندی از پاکت‌های نامه‌ای با قدمت چند صد ساله می‌شود.

موزه تمبر آستان قدس رضوی درواقع بیشتر از یک گالری، یک فضای آموزشی و تحقیقی است که علاقه‌مندان به تاریخ پست و کلکسیونرها می‌توانند در آن با دقت و وسواس، تاریخ تمبرها و تحولات پستی را مرور کنند. این موزه همچنین به‌عنوان گنجینه‌ای فرهنگی و آموزشی، فرصتی است تا بازدیدکنندگان با رویکردی نو، به دنیای پیچیده ارتباطات و تبادلات فرهنگی در گذر زمان پی ببرند. با قدم زدن در این فضا می‌توان حس کرد هر تمبر، به نوعی پیامی از گذشته را به حال منتقل می‌کند، پیامی که همچنان در دل تاریخ زنده است.

نگاهی به یک سنت قدیمی رایج در میان زائران حرم مطهر رضوی به‌مناسبت روز جهانی پست

ما هم برای امام رضا(ع) نامه بنویسیم

محمدحسین مروج کاشانی | «... نظر به اینکه قسمت عمده تجارتخانه‌های مشهد در قسمتی از شهر واقع شده که با اداره تلگراف و پست، مسافت بعیده دارند و نیز از نظر رفع حوائج تلگرافی و پستی زوار، تشکیل دفتر جدیدی برای قبول و مخابره تلگرافات در مرکز و کانون شهر واجب بود. این قضیه مورد توجه نیابت محترم تولیت عظمی و آقای محقق عطایی، رئیس پست و تلگراف خراسان واقع شده و از چندی قبل، مشغول تهیه مقدمات و لوازم تأسیس آن بودند تا اینکه اخیراً دفتر مذکور (دفتر پست و تلگراف آستان قدس) واقع در سردر صحن نو (دری که به طرف بست خیابان رضوی است) تأسیس و برای انجام مراسم افتتاح آن از طرف تولیت جلیله، دعوتی از فرمانفرمای معظم خراسان و آقایان رؤساء دوائر و تجار محترم شده تا آقایان مدعوین در ساعت چهارونیم بعدازظهر در تالار تشریفات آستان قدس حضور رسانیده و...».

این بخشی از متن خبر چاپ شده در ستون اخبار داخله شماره ۸۷۳ «روزنامه آزادی» به تاریخ دوم مهرماه ۱۳۱۳ شمسی برابر با ۱۴ جمادی الثانی سال ۱۳۵۳ هجری قمری و مربوط به افتتاح دفتر «پست و تلگراف آستان قدس» است. در تقویم تاریخ رسمی کشور روز ۱۷ مهرماه، مطابق با نهم ماه اکتبر «روز جهانی پست» نام‌گذاری شده است.

هرچند واژه پست با موضوعاتی مانند نامه و نامه‌نگاری، ارسال و دریافت نامه‌ها، تمبر، پاکت نامه، مهر پست و... ارتباط مستقیم و غیرمستقیمی دارد، اما در این گزارش خبرنگار روزنامه قدس سراغ سنت قدیمی و همچنان رایج «نامه‌نگاری» زائران و مجاوران خطاب به مضجر امام رئوف، حضرت امام رضا(ع) رفته است. خواندن این گزارش خالی از لطف نیست. در ادامه با ما همراه باشید.

■نامه‌های «دلی» یا «دلنوشته»

هرچند بر اساس اعتقادات و آموزه‌های دینی و مذهبی در دین مبین اسلام، همه می‌دانیم امام رئوف حضرت رضا(ع) و همه حضرات معصومین(ع) حرف‌های ناگفته و حوائج و درخواست‌های ما را از زبان دلمان می‌شنوند و از هر نقطه زیر آسمان خدا می‌توان با آن‌ها گفت‌وگو کرد، اما برخی آداب و باورهای قدیمی هنوز هم برای گروهی از مردم دلگرم‌کننده و تسلی‌بخش است و دلشان می‌خواهد برای امامشان نامه‌ای بنویسند و آن را داخل ضریح حرم مطهر امام مهربانی‌ها حضرت رضا(ع) بیندازند.

این‌ها همان نامه‌ها و به اصطلاح «عریضه‌هایی» است که نوشتنش از گذشته دور رسم بوده و حتی دردل‌ها و درخواست‌هایی است که روی کاغذ آمده و به امیدی در ضریح مطهر امام هشتم حضرت ثامن‌الائمه(ع) انداخته می‌شوند. هرچند به ظاهر، این نوشته‌ها، نامه‌ها و عریضه‌ها با قلم، خودکار، مداد و... روی تکه کاغذهای معمولی نوشته می‌شوند، اما برپرسیاه نیست اگر بگوییم این نوشته‌ها، نامه‌ها و دلنوشته‌هایی است روی صفحات «دل» و به «قلم» های ارادت و توسل که از سوی زائران به ساحت مقدس امام مهربانی‌ها و ضامن دل‌ها تقدیم می‌شود.

■مدد گرفتن از امام معصوم(ع)

درباره همین نامه‌ها و به اصطلاح «عریضه»های داخل ضریح مقدس بارگاه مطهر امام هشتم(ع)، زهرا فاطمی مقدم، کارشناس مسئول امور پژوهش و مطالعات اسنادی مرکز اسناد آستان قدس رضوی و دانشجوی مقطع دکترای رشته تاریخ دوره انقلاب اسلامی به خبرنگار روزنامه قدس می‌گوید: عریضه‌نویسی یک رفتار اجتماعی است که از گذشته‌های دور و در تمامی جوامع رایج بوده است. عریضه به معنی داد خواهی، عرض حال یا نامه‌ای است که مردم برای شخصیتی بلندمرتبه می‌نویسند و مشکلاتشان را با او در میان می‌گذارند. در حقیقت عریضه‌نویسی به معنی عرض حال یا دردل کردن مکتوب با کسی برای چاره‌جویی در گرفتاری هاست.

وی ادامه می‌دهد: گاهی افراد جامعه با نیازها و گرفتاری‌هایی مواجه می‌شوند که برای رسیدن به حاجات و رفع گرفتاری‌های خود، به دعا و کمک طلبیدن از پروردگار متعال و بزرگان دینی متوسل می‌شوند. یکی از این شیوه‌ها، توسل به امامان معصوم(ع) و واسطه قرار دادن آن‌ها برای رسیدن به آرزوها و خواسته‌هاست.

فاطمی مقدم می‌افزاید: یکی از جدی‌ترین شکل‌های توسل به بندگان برگزیده خداوند، حضور در بارگاه و بر سر مزار مطهر حضرات معصومین(ع) و یاری خواستن از آن‌هاست. با نگاهی به آداب و رسوم مناطق مختلف، متوجه می‌شویم نوشتن عریضه برای امامان معصوم(ع) و بزرگان دینی در بسیاری از مناطق ایران از سالیان دور وجود داشته است. این عریضه‌ها، نامه‌هایی است که حاجتمندان، آن‌ها را با خطاب به پروردگار متعال می‌نویسند و در آن، خدا را به حق و منزلت وجود مقدس معصومین(ع) برای برآورده شدن حاجاتشان سوگند می‌دهند یا اینکه نامه‌هایشان را مستقیماً خطاب به ائمه طاهرین(ع) می‌نویسند و آن‌ها را واسطه برآورده شدن حاجاتشان در محضر پروردگار متعال قرار می‌دهند.

به گفته این پژوهشگر تاریخ، از این نوع عریضه‌نگاری به محضر ائمه اطهار(ع) در تقسیم‌بندی عریضه‌ها به نام «عریضه‌نگاری‌های مذهبی» یاد می‌شود. نکته جالب اینکه عریضه‌نویسی مذهبی، ویژه مسلمانان نبوده و پیروان برخی ادیان دیگر نیز به آن اعتقاد دارند. حتی این موضوع مورد توجه میهمانان و زائران خارجی بارگاه مطهر رضوی هم بوده و به عنوان مثال «خانیکوف» که یک گردشگر روسی بود، در سفری که در قرن نوزدهم میلادی به ایران داشته، در کتاب سفرنامه خود به انداختن عریضه‌ها به داخل ضریح مطهر امام رضا(ع) اشاره کرده است.

وی بیان می‌کند: براساس اسناد، مدارک و شواهد به‌جامانده، عریضه‌نویسی و توسل به امام رضا(ع) از گذشته‌های دور و دست‌کم از دوره صفویه (قرن یازدهم هجری قمری) در حرم مطهر رضوی رایج بوده و جست‌وجو در اسناد و مدارک مرتبط با این موضوع، مشخص می‌کند در دوره‌های مختلف، افرادی در حرم مطهر امام هشتم(ع) حضور داشتند که شغلشان به اصطلاح تعابیر آن دوران «عریضه‌نویس» یا «آغاجنویس» و یا «عریضه‌نامه‌کن» بوده است که احتمالاً عریضه‌های توسل به امام رضا(ع) و عریضه‌های ارسالی به تولیت آستانه مقدسه رضویه را برای زائران می‌نوشتند.

فاطمی مقدم یادآور می‌شود: از دوران قدیم و مطابق اظهارات مسئولان سفره ذخوارات آستان قدس رضوی، تفکیک و خواندن مطالب عریضه‌ها و دلنوشته‌های زائران با رعایت کامل حریم شخصی و حفظ حرمت افراد و مراعات اصل رازداری انجام می‌شود.

■به عشق امام رضا(ع) نامه می‌نویسند

در ادامه تهیه این گزارش، سراغ برخی از زائران و مجاوران بارگاه مطهر امام رضا(ع) رفتیم و نظرانشان را درباره موضوع این نوشتار جویا شدیم. برخی از این نظرات را به اختصار دنبال کنید.

«رضانامو» چهل ساله از تهران: هرچند امام هشتم(ع) همه چیز را می‌دانند، اما از دوران قدیم همیشه نامه و عریضه حاجت به داخل ضریح مطهر می‌انداختند. شاید این روش، نوعی تسکین دل باشد.

«ساسان اسحاقی» سی ساله از گیلان: بعضی حرف‌ها را انسان اصطلاحاً رویش نمی‌شود یا زبان ظاهری به امام رضا(ع) بگوید. من بعضی مواقع حاجاتم را روی کاغذ می‌نویسم و داخل ضریح می‌اندازم، به امید اینکه امام هشتم(ع) شفیع حاجاتم باشند.

ناامیدی از درگاه امام رئوف(ع) قابل تصور نیست.

«ریحانه جلالی» بیست ساله از استان فارس: من خیلی کم برای کسی نامه می‌نویسم، با دنیای پر از فناوری‌های نوین و پیشرفته امروز مانند تلفن همراه، شبکه‌های اجتماعی، اینترنت و... دیگر کسی برای دیگری نامه نمی‌نویسد، اما حرم امام رضا(ع) با جاهای دیگر فرق می‌کند. به عشق امام هشتم(ع) چندباری برای ایشان نامه نوشتم و داخل ضریح انداختم.

«غلامعباس یزدانی» هفتاد ساله از مازندران: از زمان‌های قدیم هر وقت از مازندران به مشهد مقدس می‌آمدیم، همشهری‌ها و همولایتی‌ها همان به نامه می‌دادند تا داخل ضریح امام رضا(ع) بیندازیم. خیلی‌ها در نامه به امام رضا(ع) از درد و دردل می‌کردند. قربان امام رضا(ع) بشوم که مردم به عشق ضامن آهو، برایش نامه می‌نویسند.

«آرش کمالی» هجده ساله از آذربایجان شرقی: هرچند امام رضا(ع) با اراده خدای متعال، همه چیز را می‌داند و آگاه است، اما نامه نوشتن برای ایشان احساس عجیبی دارد. من خودم با نامه نوشتن برای ایشان، حس و حالم سبک‌تر و شادتر می‌شود.

«مریم توکلی‌پور» چهل‌وپنج ساله از زنجان: بعضی از دردها و خواسته‌ها را به جز خدا و امام رضا(ع) به شخص دیگری نمی‌توان گفت، حتی خانواده، همسر، پدر و مادر و... . در نامه‌نگاری برای امام رضا(ع) یک راز و رمزی نهفته است و آن اینکه ما نامه می‌نویسیم تا حرف دلمان را با امام رضا(ع) از طریق کاغذ و قلم بزنیم. هرچند ایشان امام معصوم است و موضوع همه نامه را پیش از نوشتن می‌دانند.

«محمدرضایی» چهارده ساله از مشهد: من یک نامه نوشتم و یک نقاشی برای امام رضا(ع) کشیدم و دهه کرامت پارسال داخل ضریح انداختم. راستش را بخواهید به عشق امام هشتم(ع) این کار را کردم، ایشان به همه نامه‌ها جواب می‌دهند.

«صادق کاظمیان» پنجاه ساله از اصفهان: نامه نوشتن برای امام رضا(ع) یک سنت قدیمی است، من از دوران بچگی یادم هست همیشه وقتی به مشهد می‌آمدیم، داخل ضریح امام هشتم(ع) نامه می‌انداختیم. به نظر من این کار دل است، زائران دوست دارند یک جوری دلشان با امام هشتم(ع) ارتباط برقرار کند.

دیپلماسی نامه؛ استراتژی جهانی پیامبر اسلام(ص)

درس‌هایی از مکاتبات نبوی برای دنیای ارتباطات امروز

مریم احمدی شیروان | در هیاهوی دنیای مدرن که پیام‌ها در کسری از ثانیه جهان را طی می‌کنند، روز جهانی پست فرصتی است برای تأمل در ماهیت پیام و رسالت پیام‌رسان.

این روز، ما را به بازخوانی یکی از شکوهمندترین و استراتژیک‌ترین فصل‌های تاریخ اسلام فرامی‌خواند؛ آنگاه که پیامبر رحمت، حضرت محمد مصطفی(ص) با ابزار نامه و قدرت کلمه، سنگ‌بنای یک دیپلماسی جهانی را نهادند که مسیر تاریخ را دگرگون کرد. این حرکت، نه تنها رسالت دینی ایشان را به فراسوی مرزها گسترانید، بلکه الگویی بی‌بدیل از ارتباطات هوشمندانه، صلح‌محور و عزتمندانه را به‌نمایش گذاشت.

■یک پیمان، یک جهان؛ چگونه صلح حدیبیه مرزها را گشود

سال ششم هجری و پیمان صلح حدیبیه، یک نقطه عطف تعیین‌کننده در تاریخ دولت نوپای اسلامی بود. تا پیش از آن، جامعه مسلمانان در مدینه عمدتاً درگیر دفاع و تثبیت داخلی در برابر تهدیدات مشرکان و معاندان بود. اما این پیمان که آتش‌بس ۱۰ ساله را با قریش برقرار کرد، یک فضای استراتژیک برای پیامبر اکرم(ص) فراهم آورد تا مرحله نوین و جهانی رسالت خویش را آغاز کند. دیگر زمان آن رسیده بود تا تحقق عینی آیه شریفه «وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ» (انبیا:۱۰۷) (و ما تو را جز رحمتی برای جهانیان نفرستادیم) به جهانیان عرضه شود. ابزار اصلی این دعوت جهانی، نه لشکرکشی و جنگ، که نامه بود. نامه‌ها به مهم‌ترین ابزار سیاست خارجی دولت نبوی بدل شدند و پیامبر(ص) با درکی عمیق از مناسبات بین‌المللی، دیپلماسی فعال خود را از طریق مکاتبات رسمی با بزرگ‌ترین امپراتوری‌های آن عصر یعنی روم، ایران، حبشه و مصر آغاز کردند.

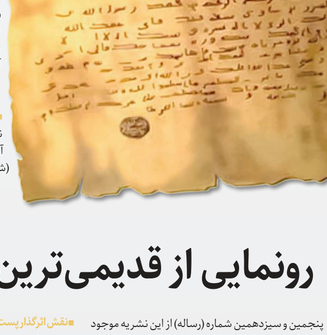

■مهندسی پیام در نامه‌های نبوی

نامه‌های پیامبر(ص) به کوه مرجان تعداد آن‌ها را تا ۳۴۶ مورد نیز برشمرده‌اند (شمس‌الدین، ۱۹۹۲: ۵۹۷) صرفاً یک متن ساده نبودند، بلکه هر جزء آن‌ها با حکمتی عمیق طراحی شده بود. این مکاتبات با بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ آغاز می‌شد که پس از نزول آیه ۳۰ سوره نمل، جایگزین عبارت مرسوم «بِسمِکَ اللهم» شد. این سرآغاز، خود یک بیانیه سیاسی - عقیدتی بود که اعلام می‌کرد این دعوت از موضع قدرت شخصی یا قبیله‌ای نیست، بلکه از جانب پروردگار رحمان و رحیم است. پیامبر(ص) با درک دقیق عرف دیپلماتیک زمانه، مخاطبان خود را با القاب رسمی و محترمانه‌شان خطاب قرار می‌دادند؛ نامه به امپراتور روم با «إلى هرقل عظيم الروم» (به هرقل، بزرگ روم) و نامه به شاه ایران با «إلى كسرى عظيم الفُرس» (به کسری، بزرگ پارس) آغاز می‌شد. این رویکرد حکیمانه، ضمن رعایت احترام، راه را برای شنیدن پیام اصلی هموار می‌کرد. هسته اصلی پیام، دعوت به توحید و کلمه مشترک بود، همان گونه که قرآن می‌فرماید: «قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ تَعَالَوْا إِلَى كَلِمَةٍ سَوَاءٍ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ...» (آل عمران، ۶۴). این دعوت اغلب در جمله کوتاه اما پرمغز «أَسلِم تَسلَم» (اسلام بیاور تا در امان باشی) خلاصه می‌شد که هم امنیت دنیوی و هم نجات اخروی را نوید می‌داد. در نهایت، نامه‌ها با مُهر نقره‌ای که عبارت «محمد رسول الله» بر آن حک شده بود، اصالت می‌یافتند؛ مهری که خود خلاصه‌ای از تمام رسالت بود: حاکمیت از آنِ «الله» بوده و محمد(ص) فرستاده او است.

■واکنش قدرت‌های بزرگ؛ جهان در برابر پیام جدید

ارسال این نامه‌ها توسط سفیرانی شجاع و سخنور، واکنش‌های متفاوتی را در میان قدرتمندترین حاکمان جهان برانگیخت. هرقل، امپراتور روم شرقی با وجود دریافت محترمانه نامه و اذعان به حقانیت پیامبر(ص) پس از تحقیق از ابوسفیان، از ترس اشراف و روحانیون مسیحی ایمان خود را آشکار نکرد. در مقابل، نجاشی، پادشاه حبشه که پیش‌تر به مسلمانان پناه داده بود، با شنیدن پیام نامه که توسط عمرو بن امیه ابلاغ شد، اسلام آورد و نماد حاکمی حقیقت‌جو در تاریخ شد. (صابری همدانی، ۱۳۸۰: ۴۴) اما در جبهه شرق، خسروپرویز، پادشاه ایران با تکبری بی‌مثال نامه را پاره کرد؛ واکنشی که نماد امپراتوری رو به زوالی بود که توان درک نظم نوین جهانی را نداشت و سرنوشت تلخ او تحقق پیش‌بینی پیامبر(ص) شد. مُقَوقس، حاکم مصر نیز راهی میانه را برگزید؛ او اسلام نیاورد اما با احترام پاسخ داد و هدایایی برای پیامبر(ص) فرستاد. این طیف متنوع از واکنش‌ها نشان می‌دهد پیام اسلام، جهان آن روز را به تفکر و انتخاب واداشته بود. این نامه‌ها اثبات کردند قدرت کلمه و منطق، ابزار اصلی دعوت اسلامی است و یک پیام صادقانه، اگر با حکمت، عزت و شجاعت فرستاده شود، می‌تواند مرزها را درنوردد و قلب‌ها را فتح کرده یا دست‌کم، حجت را بر همگان تمام کند.

■میراث نامه‌ها، رسالتی برای امروز

در روز جهانی پست، میراث دیپلماسی نبوی به ما یادآور می‌شود هر چند دوران رساندن پیام الهی با نامه از سوی پیامبران الهی پایان یافته اما رسالت امت او هرگز متوقف نشده است. امروز، هر یک از ما خود یک نامه هستیم؛ نامه‌ای که با جوهر اخلاق و صداقت نگاشته و با مُهر ایمان، به سوی جهانیان ارسال می‌شود. چهره گشاده ما، دست یاریگر ما و زبان داد خواه ما، همان پیامی است که می‌تواند قلب‌ها را فتح کند. در نهایت، این نامه‌های زنده هستند که اصالت مکتبی را شهادت می‌دهند که بزرگ‌ترین پیامش، رحمت برای جهانیان است.

رونمایی از قدیمی‌ترین مجله پست و تلگراف ایران در کتابخانه رضوی

آرزو مستأجر حقیقی | در آستانه روز جهانی پست و در دویست و شصت و دومین برنامه سه‌شنبه‌های علمی و فرهنگی آستان قدس رضوی، از قدیمی‌ترین مجله پست و تلگراف ایران موجود در گنجینه رضوی، در کتابخانه مرکزی این آستان مقدس رونمایی شد.

این مراسم با حضور حجت‌الاسلام‌والمسلمین سیدجلال حسینی رئیس سازمان کتابخانه‌ها، موزه‌ها و مرکز اسناد آستان قدس رضوی، حسین شریفی مدیرکل پست استان خراسان رضوی، ابوالفضل کمیلی‌زاده پژوهشگر، مدیر مسئول و صاحب امتیاز ماهنامه تمبر، تنی چند از اعضای خانواده شهید بهشتی، جمعی از مدیران و کارشناسان این سازمان و علاقه‌مندان، ۱۵ مهر ۱۴۰۴ در تالار اندیشگاه رضوی کتابخانه مرکزی حرم مطهر رضوی برگزار شد.

■معرفی قدیمی‌ترین نشریات پست کشور

سیدمهدی مسیح‌قطبی، کارشناس اطلاع‌رسانی اداره مطبوعات آستان قدس رضوی در این مراسم رونمایی، گفت: نخستین نشریه پست کشور، سالنامه «اداره پست» به شمار می‌آید که در سال ۱۲۹۰ شمسی منتشر شده است.

البته در آرشیو مطبوعات کتابخانه آستان قدس رضوی، پنجمین و سیزدهمین شماره (رساله) از این نشریه موجود است که دارای «اطلاعات کلیه راجع به پست ایران» در سال‌های ۱۲۹۳ و ۱۳۰۱ شمسی است.

این کارشناس حوزه مطبوعات با اشاره به اینکه نخستین شماره مجله «پست و تلگراف» نیز در تابستان ۱۳۰۴ در تهران منتشر شده است، افزود: وزارت پست و تلگراف، صاحب امتیاز این نشریه و میرزا سید محمدخان حجازی، مدیر و نویسنده برخی از مقالات آن بوده است. وی با بیان اینکه مطالب این مجله به زبان‌های فارسی و فرانسه نوشته شده است، بیان کرد: نوبت انتشار مجله پست و تلگراف نیز به‌صورت دو ماهانه با قیمت اشتراک سالیانه ۱۲ قران، ۶ ماهه ۶ قران و تک شماره دو قران بود. کاغذ آن مرغوب، نوع چاپ سربی و قطع نشریه نیز خشتی کوچک است. سیدقطبی همچنین گفت: محتوای کلی مجله پست و تلگراف به دو قسمت رسمی و غیررسمی تقسیم شده است؛ قسمت رسمی شامل اخبار معاهدات، نرخ‌های پستی و تغییرات اداره پست و تلگراف است که از سوی وزارتخانه پست و تلگراف صادر شده و محتوای قسمت غیررسمی آن نیز دربردارنده مقالات تاریخی و علمی مرتبط با پست جهان است.

■نقش ارگدار پست در توسعه فرهنگی کشورها

حسین شریفی، مدیرکل پست خراسان رضوی در بخش دیگری از این مراسم اظهار کرد: پست در توسعه فرهنگی جوامع بشری، از گذشته تاکنون نقش مؤثری داشته است. دراین‌میان، می‌توان به تمبر به‌عنوان سفیر فرهنگ هر جامعه نگاه کرد. وی با محوریت تاریخچه پست در ایران گفت: شاید بیش از ۳هزار و ۵۰۰ سال پیش، پست در ایران به نوعی تولد یافته است. البته پست در ابتدا صرفاً حامل پیامی از یک نقطه دولتی به نقطه دولتی دیگر بوده و به مرور، توسعه پیدا کرده و مورد استفاده مردم قرار گرفته است. شریفی افزود: پست در ایران در دوران امیرکبیر به شکل اداری درمی‌آید و سرانجام در سال ۱۳۶۶، تشکیل شرکت پست جمهوری اسلامی ایران در مجلس کشور تصویب می‌شود که همچنان در حال فعالیت و خدمات‌رسانی است. وی همچنین ضمن اشاره به خدمت جدید شرکت پست به جامعه عشایری کشور، تصریح کرد: در حال حاضر، مردم بیش از گذشته، متوجه نقش شرکت پست در توسعه کشور در زمینه‌های مختلف همچون توسعه اقتصاد دیجیتال، عدالت فرهنگی و عدالت ارتباطی شده‌اند. به‌طور مثال، این شرکت پست است که می‌تواند یک کتاب را به دورترین نقطه کشور برساند.

■ظرفیت بالای گنجینه تمبر و تاریخچه پستی موزه رضوی

ابوالفضل کمیلی‌زاده، مدیر مسئول و صاحب امتیاز ماهنامه تمبر نیز در این مراسم بیان کرد: بازنشسته شرکت مخابرات هستم، اما به‌دلیل علاقه به انجام کارهای فرهنگی در دوران کودکی، پس از بازنشستگی در مسیر چاپ مجله‌ای در حوزه تمبر قدم گذاشتم. وی با ذکر نام برخی از فعالان حوزه نشر مجلات در حوزه تمبر در دوران پیش از پیروزی انقلاب اسلامی همچون مرحوم نصرالله فلسفی، افزود: در سال ۱۳۷۹ موفق به دریافت مجوز چاپ مجله تمبر شدم که شماره‌های اول تا سوم آن در تهران با همکاری حجت‌الاسلام سیدحسن فاطمی‌نیا به چاپ رسید.

کمیلی‌زاده در ادامه با اشاره به منتخبی از فعالیت‌های خود در حوزه تمبر با همکاری شرکت پست و همچنین موزه آستان قدس رضوی، عنوان کرد: گنجینه تمبر و تاریخچه پستی موزه این آستان مقدس، از غنی‌ترین موزه‌های کشور در این حوزه به شمار می‌آید که ظرفیت بالای علمی و پژوهشی نیز دارد. این پژوهشگر همچنین در این مراسم، مطالبی با محوریت پیشینه واژه تمبر، چاپ نخستین تمبر ایران در دوران ناصرالدین شاه قاجار، نقش هویتی تمبر در هر کشوری و اولین تمبرهای کشور مشهد با شهر مشهد همچون تمبر با موضوع مسجد گوهرشاد بیان کرد.

■توجه خاص خانواده شهید بهشتی به گردآوری تمبر

همچنین در این مراسم، حجت‌الاسلام سیدحسن فاطمی‌نیا، داماد شهید آیت‌الله سیدمحمد حسینی بهشتی به برخی از همکاری‌های خود با مدیر مسئول و صاحب امتیاز ماهنامه تمبر اشاره و تصریح کرد: از زمینه‌های مختلف از جمله مبادله تمبر می‌توان برای تبلیغ اسلام و معرفی فرهنگ کشور استفاده کرد. در ادامه، محبوبه سادات حسینی بهشتی، دختر شهید آیت‌الله بهشتی نیز در این برنامه فرهنگی با اشاره به نظم فوق‌العاده شهید بهشتی و گردآوری اسناد شخصی و مهم توسط ایشان، گفت: خریداری و گردآوری تمبر نیز یکی از فعالیت‌های خانوادگی ما با تشویق پدرم بود. به‌واسطه دیدن این تمبرها در کودکی، اطلاعات فرهنگی بسیاری درباره کشورم و بناهای تاریخی آن کسب کردم. درواقع، این اقدام، آموزشی غیرمستقیم و فرهنگی برای ما بود. گفتنی است، در حاشیه برگزاری این مراسم منتخبی از منابع اطلاعاتی در حوزه تمبر و تاریخچه پست و همچنین تمبرهای یادبود روز جهانی پست موجود در گنجینه رضوی، در معرض دید حاضران گذاشته شد.

گنجینه رضوی

بیش از یک‌میلیون و ۳۰ هزار قطعه تمبر و اقلام پستی در موزه رضوی نگهداری می‌شود

گنجینه‌ای از یادها و یادگارها

آزاده خلیلی | نامه‌نگاری یکی از راه‌های ارتباطی محبوب در دوران گذشته بوده است. برگه محبوبی که حامل خبرها، پیام‌ها، آرزوها، سلام‌ها و محبت فرستنده نامه برای گیرنده آن بوده است. شاید به همین خاطر است که همچنان نامه در ذهن ما با